

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Наукове студентське товариство філологічного факультету

**Проблеми народної
педагогіки в науковій спадщині
Мирослава Стельмаховича
(до 70-річчя від дня народження)**

УДК 378.937.
ББК 74.20.(4Укр)
П78

*Затверджено на засіданні вченої ради Житомирського
державного університету імені Івана Франка,
протокол №4 від 24 грудня 2004 року).*

Рецензенти:

доктор педагогічних наук, завідувач кафедри педагогіки ЖДУ,
професор **М. В. Левківський**,
кандидат педагогічних наук, заступник декана філологічного факультету
ЖДУ, доцент Н. М. **Білоус**.

П78

Проблеми народної педагогіки в науковій спадщині Ми-
рослава Стельмаховича (науково-педагогічний пошук
молодих дослідників, присвячений 70-річчю від дня
народження): 36. наук, праць /за ред. О.С. Березюк, З.А.
Осадчої. - Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2004р.- 83 с.

**ЗВІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ ВИКЛАДАЧІВ, АСПІРАНТІВ ТА СТУДЕНТІВ
ЖИТОМИРСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА,
ПРИСВЯЧЕНИЙ ПАМ'ЯТІ ВЕЛИКОГО ПЕДАГОГА, НАРОДНОГО АКАДЕМІКА,
ПОДВИЖНИКА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ**

в Україні Мирослава Гнатовича Стельмаховича.

Розглядаються основні напрями дослідження педагогічної спадщини
М. Г. Стельмаховича, проблеми народної педагогіки, наукові основи
розвитку української національної школи.

Рекомендується науковцям, вчителям, студентам педагогічних закладів.

УДК 378.937.

ББК 74.20.(4Укр)

© Видавництво Житомирського державного
університету імені Івана Франка, 2004.

**Погляди М. Стельмаховича
на сучасні проблеми
виховання підростаючого
покоління**

Людмила
ДЕМЧУК,
*аспірантка
кафедри
педагогіки ЖДУ*

Нове педагогічне мислення сьогодення передбачає необхідність «утвердження особистісно-орієнтованої педагогічної системи, яка могла б реалізувати принцип дитиноцентризму в навчально-виховному процесі як зображення людиноцентристської тенденції у розвитку сучасного світу. Це завдання набуває особливої актуальності для України, де впродовж цілої епохи пошанування особистості, культивування її свободи, м'яко кажучи, не були сильною стороною суспільства. Навпаки, зневага до особистості людини, заперечення її права на індивідуальність в самовияв сутності з одночасною абсолютизацією інших цінностей, чужих природі людини, вели не тільки до трактування людини як великого механізму, а й до фізичного знищення мільйонів людей» [1; 11]

М. Г. Стельмахович — особистість колоритна і непересічна. Вчитель, директор школи, декан, учений-академік. Перелічити його педагогічні праці і відокремити основні ідеї, — значить, нічого не сказати про нього як про вченого. Насамперед, щоб об'єктивно оцінити значущість його поглядів для українського шкільництва і вітчизняної педагогіки, треба зануритися у вир тієї епохи, того часу, у якому жив і творив автор, проаналізувати, в якому оточенні він перебував, прослідкувати, як змінювалася його позиція і ставлення до основних виховних постулатів, що декларувалися владою. Саме в такі доленосні часи, на думку Б. Чижевського, «спостерігається тенденція збереження класичних цінностей, переосмислення характерних національних цінностей та

насадження чужих (нові лідери, нові ідеї, нове життя тощо). Для народів України завжди було характерним утвердження і дотримання засад гуманізму, зв'язку з природою та прагнення до освіти, освіченості, професіоналізму. Представники нових ціннісних орієнтацій відхиляють принципи гуманізму і спрямовують вектор розвалу, руйнування проти матері-жінки, сьогодення дітей, педагога-гуманіста, культури» [8; 114].

Авторитарна система виховання, чітка і контрольована колективна діяльність школи, яка зорієнтована на спільність ідеологічних інтересів і в якій не виховувалися національні цінності 70-х, початку 80-х років XX ст., поступово відходила у минуле. Але довготривала стагнація суспільства негативно позначилась на всій освітянській системі.

Це був період, коли, за словами філософів і соціологів, виникає масова подвійна мораль; одна — для себе, для життя; друга — для суспільства, яка просто сприймалася як ритуал. Особистість могла реалізувати себе лише в сфері професійної-трудової діяльності. По суті, суспільство формувало одномірну людину. На соціальну сферу увага не зверталася. Це було щось другорядне. Пам'ятаємо: «сегодня не личное главное, а сводки рабочего дня». І в той же час офіційна пропаганда постійно твердила про ідеал всебічно розвиненої і гармонійної особистості [2, 68-69]. Педагогіка співробітництва, яка певною мірою сколихнула вчительство, не завжди знаходила широку підтримку в умовах авторитарного стилю управління школою. Українська педагогічна думка, всупереч усім труднощам, поступово, за твердженням О. Сухомлинської, вивільнялась від партійного, державного тиску й переходила до розширення свого дослідницького поля. «З кінця 70-х — початку 80-х років це проявилось насамперед у зверненні до дослідження ідей народної педагогіки (Є. Сявавко, М. Стельмахович), в яких розкривалися українські національні цінності і традиційні шляхи залучення до них дитини» [3; 53].

М. Г. Стельмахович доводить, що практика виховання в сім'ях спрямовувалась на виховання підростаючого покоління в дусі справедливих відносин. Він схвально відгукується про такі риси людини як доброта, щирість, прагнення до справедливості й рівності, готовність прийти на допомогу в біді, повага до батьків, до природи.

Українська народна педагогіка зберегла величезне число традицій, що стосуються екологічного виховання. В часи Київської Русі поширювались збірники повчань, у яких були статті і висловлювання педагогічного характеру. Визначним літературним пам'ятником, що свідчив, про високий рівень культури і розвитку педагогічної думки на

Русі є «Поученіє Володимира Мономаха дітям», де мудрий державний діяч турбується про те, щоб діти росли хоробрими, сміливими, відданими рідній землі, закликає їх не лінуватись, а трудитися для цього.

Із скарбів народної педагогіки черпали безцінний досвід екологічного виховання дітей і підлітків Г. С. Сковорода, К. Д. Ушинський, О. В. Духнович, І. Я. Франко, В. О. Сухомлинський і багато інших.

Виховання підростаючого покоління — одне з питань, які хвилюють людство впродовж усієї його історії. Великий досвід, уміння й навички втілювалися у вироблену народом мудрість, яку передавали з покоління в покоління. Виникали виховні системи різних народів світу, які відрізнялися одна від одної, проте мали спільну мету — формування гармонійної особистості. Необхідність вивчення використання на практиці народних традицій виховання доводили видатні педагоги минулого.

Наш народ і країна переживають зараз складний, кризовий час. Зміни відбуваються не тільки в політиці та економіці, але й у свідомості молодих людей. Проблеми екологічного виховання постали на перше місце. Зауважимо, що екологічне виховання займало не останнє місце. На уроках вчителі завжди використовували вірші про природу, магнітофонні записи, кіно- та діафільми.

Велике надбання духовності притаманне й екологічній освіті. Екологічна освіта—складова частина біологічної освіти, комплекс навчання, виховання, що формує знання основних закономірностей взаємовідношень організмів з навколишнім середовищем і функціонуванням надорганізмівих систем, вона формує екологічне мислення та культуру.

Одним із головних завдань екологічного виховання є формування в учнів світогляду майбутнього господаря, а не бездушного нищівника та споживача навколишнього середовища. Важливу роль у цьому повинні відігравати методи практичного навчання і виховання: шкільні мистецтва, станції юних натуралістів, гуртки.

Діти набувають навичок з охорони, використання та відтворення природних ресурсів, готуються до свідомого вибору професії", прищеплюють любов до рідного краю не лише в шкільних мистецтвах, станціях юних натуралістів, гуртках. Важливу роль в екологічній освіті та вихованні дітей відіграють фенологічні пункти в школі, які допомагають учням здобути ази дослідницької і пошукової роботи.

Великі можливості для екологічного виховання мають походи та

екскурсії рідним краєм, які здійснюються під керівництвом учителів. Особливе місце в галузі екологічної освіти і виховання належить урокам природознавства. Розповіді учителя про рослинний світ та тварин, одухотворені здобутками народної мудрості, віковичне шанобливе ставлення до природи допоможуть дітям сформувати потрібні переконання, дбайливе ставлення до всього живого на землі.

Любов до природи, бережливе ставлення до неї тісно пов'язується з поняттям «батьківщина». Шанувати природу неможливо без глибоких знань про навколишній світ. Калина під вікном рідної оселі, тополя на околиці села, лелече гніздо на клуні, жебонлива криниченька на перехресті доріг, боброва гатка в тихоплинній заплаві, терпкий запах лісової конвалії — усе це спогади нашого дитинства, наш духовний світ, з яким ми вирушали або маємо вирушати в життя. Знати, а тим паче берегти ці нетлінні дари-наш святий і непорушний обов'язок. Чи часто ми замислюємося над тим, чому околиці сіл збідніли на лелечі гнізда, призамулилися на видолинках живі джерела, чому поріділи солов'їні переспіви, не чути співу жайворонків? А може, в цьому і є провина кожного з нас?

Для досягнення позитивних результатів екологічного виховання слід враховувати вікові та індивідуальні особливості школярів, їх риси характеру, здібності і потреби.

ЛІТЕРАТУРА

1. Будник О. Б. Педагогічні передумови виховання школярів. - Івано-Франківськ, 1997
2. Ващенко Г. Виховний ідеал. - Полтава, 1994.
3. Весільні пісні. - К., 1988.
4. Винниченко В. Відродження нації. - Ч. I-III. - К., 1992.
5. Воропай О. Звичаї нашого народу. - Ч. I-III. - К., 1991.
6. Гойдай М. М. Народна етика у фольклорі східних і західних слов'ян. К., 1972.
7. Грицай М. С, Бойко В. П, Дунаєвська Л. Ф. Українська народнопоетична творчість. - К., 1983.
8. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: В 5-ти томах. - Т. 2. - К., 1976. - С. 554.
9. Стецьмахович М. Г. Народна педагогіка. - К., Радянська школа, 1985. - С. 173.
10. Концепція України. Проект // Освіта. — 1993.-30 серпня